

ID=74150663

rade predić

slikarstvo (srednjovekovnih) kanona i (nacionalnog) otpora

Stvarnost je bila srušena ali se legenda nastavljala

H. Dž. Vels

Dok na Zapadu jedna umetnička dekadansa, čiji je steg počeo već velikom da kroji Tintoreto, a koji je neku deceniju docnije Karavado tako odlučno poneo a njegovi sledbenici podigli do neslućenih visina, življavala u svoju poslednju krajinu, poprimajući, u delima pojedinih francuskih umetnika XVIII veka, odlike apsurdne grotesknosti, na malenom Balkanu, tačnije u onim našim krajevima koji su se nazivali preko Save i Dunava, jedna druga dekadansa, odnosno anarhizam, doživljavala je, takođe, svoje poslednje dane. Jedna umetnost koja je puna dva veka bila neprikosnoveni i apsolutni gospodar, polagala je sporo i nerado ali zato sigurno svoje ostarelo oružje, pred neumitnim imperativima vremena i novonastale političke situacije, koja se stvorila u prvoj polovini XVIII veka, a odnosima turske imperije i njenih zapadnih protivnika. Osmanlijska sila doživela je nekoliko velikih poraza, pored toga što su se već nekih sto godina ranije pod zidovima Austro-Ugarske prestonice, definitivno, srušile sve njene velike nade o daljem uspešnom nadiraju na evropski zapad. Na taj način, stvorena su ona dva vrlo važna istorijska momenta koja su odigrala presudnu ulogu u odlučnom pomeranju kursa naše nacionalne umetnosti: Turska više nije neposredno tangirala naše prekosavske i prekodunavske oblasti, a zapadni naš

saveznik, Austro-Ugarska carevina, koja je to postala silom prilika, i baš zbog njih (Cesarovini su Srbi trebali kao vojska i graničari), darovala nam je prilično liberalne i dalekosežne privilegije, te je ovaj napačeni narod, vekovima nacionalno i verski ugnjetavan, mogao, konačno, malo da pridigne svoju umornu glavu: njegova umetnost, kojoj je poštovanje srednjovekovnog kanona bila krajnja nužda i potreba, jer je, na taj način, najveća nacionalna svetinja — hrišćanska pravoslavna vera — bila sačuvana, a ova je, za uzvrat, dala potrebnu čvrstinu nacionalno ugroženom narodu, takođe, je mogla da okrene svoj vekovima ukočeni pogled ka svetlijim zapadnim i istočnim horizontima. Tako su stvoreni oni neophodni istorijski i socijalni uslovi za, konačno, naše upoznavanje sa postulatima moderne, barokne umetnosti. U vreme kada je na Zapadu doživljavala svoju neizbežnu agoniju, ova umetnost dala je, istina sramežljivo i oprezno, prve osvežavajuće životne sokove anahroničnom telu naše nacionalne umetnosti.

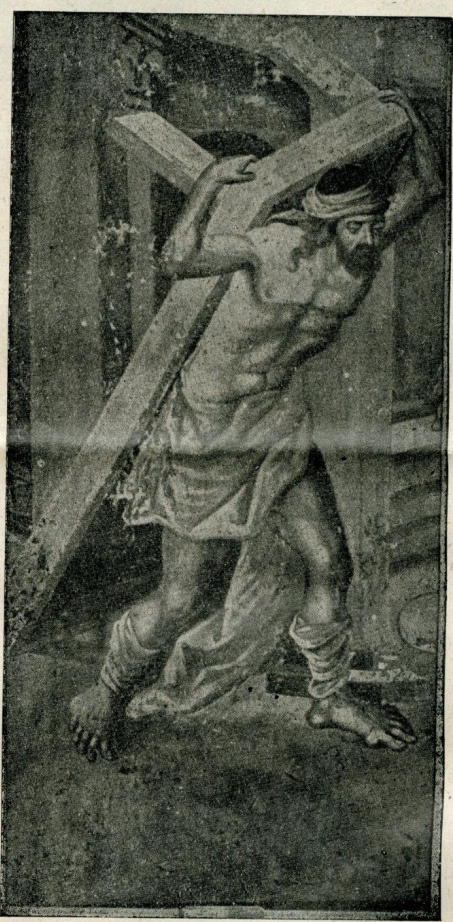
Ali ovaj proces ozdravljenja vršio se kroz celu prvu polovinu XVIII veka vrlo sporo i nesigurno — prvi značajniji rezultati postignuti su tek nekoliko decenija docnije. Naravno, ovi prvi počeci, u nevelikom ruhu nove umetnosti, bili su najteži ali baš zato i najprivlač-

niji pa možda i najšarmantniji. Oni su nosili u sebi još uvek onaj prizvuk opore i naivne neposrednosti srednjovekovne ozbiljnosti, s jedne strane, sa prvom nevestim pokušajima krijumčarenja baroknih formulacija, na jedan tako šarmantno nespretno i privlačan način, koji je morao da oduševi. Cela prva polovina i dobar deo druge polovine XVIII veka — čiji su pojedini eksponati ovde prezentirani — puna je ovih divnih primera koji pokazuju koliko je narodni umetnik, tzv. zografr sramežljivo i nevesto manipuliso sa ovim prvim elementima nove umetnosti. Zadržavajući još uvek sirotećnost i suvu šematičnost u tretmanu forme, naročito ljudske figure, on se usudio da prokrijumčari po koji barokni akord prvo samo u nekim partijama ornamentacije, zatim arhitektonskog pozadja, a tek potom u pojedinom slobodnijem pokretu ili stavu ljudske figure. Naposljetku, ostala mu je još jedna šansa u izvljavanju svoje tako često povišene slikarske temperature. Ako je formalno, tradicionalne srednjovekovne kanone još uvek morao da uvažava, raznovrsne, kolorističke senzacije stajale su mu široko i slobodno na raspoloženju. U primamljivom odnosu boje i njenim još nenastućenim ritmovima našao je ovaj, u većini slučajeva primitivni, umetnik najveću kompenzaciju za svoje poslušno robovanje ikonografskim

i stilskim zakonima tradicije. I zaista, pokaskad, kolorit je na ovim strogo religioznim i serioznim kompozicijama bio raspoređen u tako insolentnom i neočekivanom odnosu, da gledalac, uzimajući u obzir vreme i epohu postanka ostaje istinski impresioniran, gotovo očinjen. Boja pojedinih ovih ikona pored toga imala je tako punu materijalnu vrednost i svoju elementarnu egzistenciju da se na mahove čoveku činilo kao da su naši dobri poznanici sfovista, kojima se mi danas tako nepodeljeno divimo, pre puna dva veka, nekim čudom, ukrali paletu nekom od ovih ozbiljnih, pobožnih zografa.

Na našem tlu jačeg i trajnijeg korena, barok je počeo da sve odlučnije baca svoj pogled za Zapadu, naročito prema Beču, Minhenu i Veneciji. Ali onaj prvi impuls, onu prvu nesigurnu i sramežljivo ubrizganu baroknu injekciju naš sterilizovan i umrtvljen umetnički organizam, primio je, izgleda, sa sasvim suprotnog kraja sveta, sa Istoka. Rusija Petra Velikog vraćala nam je konačno onaj dug koji joj je srpska srednjovekovna umetnost, pre puna tri veka, tako širogrudo pozajmila.

No, pored svega naša umetnost prve polovine XVIII veka, izgledalo je, kao da je uvek pažljivo osluškivala prorokanske Velsove reči — stvarnost je za nju zaista odavno bila srušena ali je ona produžavala svoj život pod primamljivim okriljem prošlosti — izražena u navodno zapadnom poreklu naše barokne umetnosti, sve do onog momenta kad će stvarna legenda roditi novu, svetliju stvarnost.

kopija iz krušedola

XVIII v.

vladimir milarić

ID=74148359

pesma i svet

(nastavak sa 1 strane)

ge činjenice, od kojih ona statistička govori nedvojbeno sigurno: broj čitalaca poezije u svetu je izvanredno malen. Kada se od ukupnog broja čitalaca poezije odbiju oni koji čitaju po dužnosti ili po nužnosti, broj njenih stvarnih čitalaca pokazao bi se odista kao kamerni. Suprotno tome, broj čitalaca uopšte raste. Dva su osnovna razloga tome: 1. ritam vremena, 2. odsustvo umetničkog vapitanja. Zabajno literaturu ove dve komponente idu u prilog, poeziji na uštrb. Između poezije i sveta postoje izgrade primitivizam čitalačke prijemljivosti, mrtvilo poetskih senzibiliteta. Prečje društveno-političke aktivnosti apsorbuju vreme koje nisu utrošili veliki zabavi profesionalnog posta.

Putevi govora poezije su zatvoreni; njen prodor u svet sad remete određene okolnosti, kao što su ih u izvesnim vremenima pomagale. Put pesmi do sveta brane mnoge okolnosti: otuđenje od izvornog pesničkog govora na račun estetskih i istorijskih klasifikacija u školi, administrativni postupci u bibliotekama, neinventivnost u aranžmanima poezije u raznolikim oblicima davanja poezije publici, stidljivost u umetničkom vapitanju, teoriško estetsko svođenja na priredbama ove vrste i nedostatak izvornog pesničkog govora u njima, odbiri poezije iz kojih stoji nekada momenti ne svek umetničke prirode što stvara nepoverenje u časopise i kriterija, pomanjaj poetskih odbira uopšte i tako slično.

Prikazivanje poetskih dela je izgubilo orijentaciju, ono je bez komunikativne sugestivnosti. Ono u većini pokazuje nemoć u uspostavljanju kontakta između dela i čitaoca. Esezistika se sve više ispoljava kao kreacija koja se jedino poticajno vezuje za delo o kome govori. Prikazi i komentari teško uspostavljaju kontakte jer ne mogu da nadu od n o s prema kome treba da uspostave sponu između dela i publike. Njihova je namena da poticajno deluju, inače im je postredstvo izlišno.

Na raznolikim književnim priredbama ostvaruju se kontakti između pisca i publike, ali razgovori vrlo često više obuhvataju književne senzacionalnosti dana, nego obuhvata određeni dela.

Delo je moguće približiti publici neposrednijim putevima: postredstva se moraju podrediti činioćima zbog kojih postoje: otkrivanju veza između određenog dela i publike, a ne na estetskim srstavanjima koja počivaju na publici nepoznatim delima. Priredbe takve vrste zabejavaju temeljitije pripreme i invenciju, pa zbog toga često zataje. Poetskim okolnostima pretpostavljaju se okolnosti druge vrste, koje mogu imati pozitivnih rezultata kad počivaju na publici poznatim delima; takvim putevima davanja poezije ne otvaraju se prva, glavna vrata za dejstvo pesničkog govora. Adamovičeva zbirka pesničenja najdražih pesama sa odnaka govornika zašto su takve, Pavlečeva knjiga «Kako su stvarali knji-

ževnici, pa Tomičičeve putopise književne reminiscence znače za distancu pesma — svet znatno više od mnogobrojnih estetskih srstavanja, naravno na liniji neposrednih kontakata. Takvih je knjiga veoma malo kad nas, a njihov je posticajni agens za čitanje dela značajan.

Eksperimentat Bode Markovića otvara vrata novim mogućnostima komunikativnosti poezije. On je dao ključ za jednu značajnu mogućnost postredstva na distanci čitalac — pesma. Doneo je medij, situaciju pesme. Umesto estetskih komentara, pantomimom i životom dramatsko rečju pomogao je izražaj potezstnog, izražaj poetske sinteze pomogao scenskom situacijom. Vizije poetske transformacije za slušaoca njegove dramatičove poeške prepostave ostvaruju se u jednom sugestivno delujućem mediju i atmosferi doživljaja pesnikova. Put poezije do čoveka beleži jednu evidentnu mogućnost, novim okolnim sredstvima ostvaruje se punoća poetske prijemljivosti slušaoca poezije. No poezija ostaje kamerna muzika u svom odnosu prema drugim glasovima života; putevi njenog intenzivnijeg delovanja ne označavaju istovremeno njen masovni prodor u svet. Tek jedna njena, preko čitalaca dospela u život, u preobražaju svoga glasa, nosi svoj društveni glas i obeležava svoj društveni značaj.

Dehumanizaciju sveta, čini se, prati otuđenje čoveka od pesme.

U nemogućnosti da svet humanizuje, pesma je u mogućnosti da u sebi, u stanju da budu u dostupu sa njenim govorom.

Njena masovna dejstva su vremeniski nesaglediva, ona ostaju moćnost društvenih oblika života, ali u životu sukobu sa pesničke poruke mogu da označavaju beg od određene stvarnosti, im rasprostiranje u širinu nemogućuju.

Za maleni broj čitalaca poezije, arbitri moraju tražiti nove komunikacije; neophodno je prestano nastojanje da se obogaćuje slab njenim privrženika jer je mogućna deformacija njena odnosa prema svetu, — mogućno je sve veće otuđenje čoveka od nje. Njena iskrivljenja, ali ogledala sveta neće da nestanu, ali njihov potpuno otuđenje od čoveka u smislu živog komuniciranja sa njim, istovremeno njeno otuđenje od humanosti. Individualistička radost jedne konstruktivističke igre koja nema ni posmatrača, a kamoli saučesnika, — pretaže da bude čovekova radost.

Onemogućujući da svet humanizuje, pesma je u mogućnosti da u sebi, u stanju da budu u dostupu sa njenim govorom.

Njena masovna dejstva su vremeniski nesaglediva, ona ostaju moćnost društvenih oblika života, ali u životu sukobu sa pesničke poruke mogu da označavaju beg od određene stvarnosti, im rasprostiranje u širinu nemogućuju.

Za maleni broj čitalaca poezije, arbitri moraju tražiti nove komunikacije; neophodno je prestano nastojanje da se obogaćuje slab njenim privrženika jer je mogućna deformacija njena odnosa prema svetu, — mogućno je sve veće otuđenje čoveka od nje. Njena iskrivljenja, ali ogledala sveta neće da nestanu, ali njihov potpuno otuđenje od čoveka u smislu živog komuniciranja sa njim, istovremeno njeno otuđenje od humanosti. Individualistička radost jedne konstruktivističke igre koja nema ni posmatrača, a kamoli saučesnika, — pretaže da bude čovekova radost.